

WACŁAW HOLEWIŃSKI

*A Puttába vezető út**Jacob Jordaens festőművész életregénye
(Részlet)*

Már az első járókelő, akivel találkoztak, megemelte előttük a kalapját, bármennyire nem kívánta is ezt Katharina. Ám Bert Dekert, a kövér hentes, aki hússal látta el őket, annyira sietett valahova, hogy szokásától eltérően nem állt meg, nem elegyedett velük szóba, nem érdeklődött az egészségük felől. Furcsán húzta a bal lábát, mintha egyik talpát a másik alá rakta volna. Bicegését gyerekkori sérülés okozta, amikor is egy apja által levágott hatalmas bika a lábára zuhant, s mire az állatot elvonszolták, Bert összelapított lábfejét már nem lehetett helyrehozni.

A főtéren benéztek a korinthuszi oszlopokkal díszített kis palotaépületben levő Imhoff-féle boltba, amelynek üvegáruai annyira vonzották Katharinát, a kontinens legkülönbélebb szegleteiből származó könyveit viszont Jacob nézegette nagy kedvvel. Kezébe vette de Escobar püspök szép kötésű *Modus confitendijét*, amely a Szent Tamás által előadott, a gyóntatóknak ajánlott nyolc tulajdonságot magyarázta, nevezetesen a következőket: *dulcis, affabilis, atque suavis, prudens, discretus, mittis, pius atque benignes*. Ha minden pap olyan volna, mint a *doctor angelicus*, ha a bűn bűn volna, a jótett pedig belső szükségletből fakadna, az egyház még mindig egységes volna. A gyóntató jóindulattal kérdez... Hány, de hány pap lelkiismeretét terheli, gondolta magában Jacob, halálos bűn, hányan nézték a fizetséget, nem pedig az üdvösséget.

Az eladó mosolyogva nézett rá, mintha ezt akarta volna mondani: a legmegfelelőbb helyre tévedt uraságod. Jacob megkérdezte, mennyibe kerül a könyv, és becsomagoltatta. Egy pillantást vetett még Arnauld *La Théologie morale des jésuites* című munkájára, de a megkegyelmezési jog szentségének elnyeréséhez szükséges képességek nem érdekelték annyira, hogy ezt a könyvet is megvegye.

Odament Katharinához, aki szép formájú poharakat nézegetett a fény felé fordítva. Arra gondolt, hogy nemcsak az étkezéseknél lehet majd a poharakat használni, hanem a műteremben is csodaszép kellékek gyanánt.

– Tetszenek? – kérdezte az asszonytól, mert bármit megvett volna neki, csak hosszabb ideig mosolyogni lássa.

Katharina visszatette a poharat a pultra, s másikat vett a kezébe, de az is ugyanolyan szép volt.

– Talán ez? – válaszolt kérdéssel a kérdésre.

Jacob bólintott, és az egész készletet kérte.

– Mester, megnézhetné még... – a kereskedő, aki kiszolgáltatta őket, úgy látszik, azt hitte, unszolásával elérheti, hogy a vendégek még több pénzt hagyjanak a boltban.

Tolakodó magatartása azonban fölébresztette Katharina eredendő óvatosságát. Az asszony legyőzte magában a belsejében fel-feltörő félelmet.

– Semmi többet – mondta határozottan, az eladó pedig, bizonytalan pillantást vetve Jordaensra, rájött, hogy ha vitatkozni kezd, még azt sem fogja eladni, amiben pedig már biztos volt.

Meghajolt, és a bolt hátsó részébe távozott. Valamivel később egy ifjú, valójában még csak afféle gyerek, kivitte a csomagokat Jordaensék kocsijába.

Egy maszatos kölyök ült Jonas kocsisba kapaszkodva Mucha nevű lovuk hátán. Az állat tréfálkozva lökdöste a kölyköt a pofájával.

– Vége a játéknak – szolt a kocsis, amint meglátta gazdáit, és a kacagó kölyköt lerakta a földre.

Mielőtt bementek volna Frashoz, még vagy a fél várossal összetalálkoztak. Lépten-nyomon megállította, üdvözölte őket valaki, kérdezett tőlük valamit. Katharina türelmesen válaszolgatott, köszöngtetett, de mire a korcsmához érték, Jacob látta, hogy felesége már alig él, olyan fáradt. Az, hogy hetekig ki sem mozgott otthonról, nem múlt el nyomtalanul.

– Jacob – mutatott a gyomrára. Azt hiszem, nekem...

A terem helyett egyenest az elhanyagolt udvarra mentek. Katharina falnak támaszkodva hányt, az öklendezéstől az egész hasa meg-megrándult. Ha valaki most látta volna őket... Ám szerencsére csak Frash első házasságából való fia farigcsált valami botot az udvarban, más senki sem volt ott.

A kocsmáros háromnegyedig töltött poharat nyújtott oda az asszonynak.

– Idd meg, Katharina! Ez a legjobb orvosság.

Az erős papramorgótól összerázkódott az asszony. Alig kapott levegőt, de valóban, máris jobban érezte magát. Elszállt belőle a nyomasztó félelem. Nyugodtan nézett körül a füstös falak mentén, szemügyre vette az asztaloknál üldögélő embereket. Frash kocsmája nemcsak a helybéli módos polgárok találkozó helye volt, megfordultak itt más városokból sőt, Itáliából vagy Németországból érkezett vendégek is. Így aztán némely szavakat nem is nagyon értett meg. Évekkel korábban szeretett ide járni, mert gusztlálhatta a külországi öltözékeket, amelyek néha anyyira különböztek azoktól, amelyeket Antwerpenben viseltek.

– Mesélj róla valamit – kérte a férjét, de mire az megkérdezhetette volna, hogy kire gondol, odaült melléjük Lucas Brent bredai festő, akit Jordaens már évek óta nem látott.

– Mi szél hozott mifelénk? – kérdezte a régi ismerőst.

Lucas olyan képet vágott, mintha arra kényszerítették volna, hogy hajtson fel egy pohár ecetet, és vállat vont.

– Az élet, Jacob, az élet. – Hosszasan panaszkodott valami kereskedőre, aki nem fizette ki a feleségéről készített portré megígért árát. – Ezek mind rabló zsiványok.

Kiderült, hogy a már rég elköltött előleg volt minden, amire munkájáért számíthatott. Ő is azon festők népes csoportjába tartozott, akik megfelelő szerződés nélkül vállaltak festést.

A Jordaensnál öt-hat évvel idősebb Brent nagy kultúrájú, biztos kezű festő volt. Olyan művész, aki jól bánt a rövidüléssel, a csillogó fénnel és az árnyékkal. Jellegzetes portréi Flandria-szerte számos ház falát díszítették.

Jordaensnak eszébe jutott, hogy alkalmazhatná Lucast a szentek ábrázolásánál. Ő festhetné a szilvetteket.

– Mennyi? – Lucas, mint bárki más a helyében, megdöbbenéssel hallgatta, hogy milyen nagy megrendelésről van szó. Ám megdöbbenését azonnal nyugtalansággal palástolta, mintha azt akarta volna mondani, hogy nem egészen ura saját sorsának. – Rajtunk kívül még kicsoda?

Frash telerakta ételekkel az asztalt. Annyit hozott, hogy hármójuknál jóval többen is jóllakhattak volna belőle. Néhány szót váltott Katharinával, aztán eltűnt, és csak fiatal felesége maradt ott, akit először láttak, s akinek olyan hosszú nyaka volt, mint Parmigianino Madonnájának; ő figyelte, nem hiányzik-e valami a vendégek asztaláról.

Brentet láthatóan örömmel töltötte el, hogy nem ő az utolsó, akinek Jordaens munkát ajánlott a nagy megrendelésnél. Szemében rögtön szikrák gyúltak. Figyelmesen hallgatta Jacob elképzeléseit, s amikor valamit közbekérdezett, minden szavával azt akarta bizonyítani, hogy ő, csakis ő az az egyetlen személy, akit érdemes számításba venni, hogy a legenda, amellyel meg kell birkóznuk, legalább annyira, ha nem jobban érdeklő, mint az ötletadó. Nem volt kevély. Értette a dolgát, és hozzáértését el is tudta adni. Szent Orsolya, a titokzatos fiatal lány nem jelentett számára rejtélyt, egyenesen úgy kezelte, mint közeli ismerőst, szinte rokonát. Az egyetlen dolog, amely Jacobot nyugtalaníthatta, annak az alkoholnak a mennyisége volt, amelyet a bredai beszélgetés közben elfogyasztott. Kivételesen jól bírhatta az italt, mert a vodka láthatóan nem ártott meg neki.

– Velem van a fiam is – közölte a beszélgetés végén. – Mit kezdhetnénk vele?

Várakozó tekintetet vetett Jordaensékra, mint aki arra számít, hogy a fiának is kerül valamilyen munka. Ám Katharina, aki egy pillanatra beleszólt a beszélgetésbe, eloszlatta a bredai reményeit.

– Majd Jacob összeállítja a csapatot – közölte ellentmondást nem tűrő hangon. – Jó festőkből. És ő fogja aláírni a képeket. Tudja, mit jelent ez? Az emberek évszázadokon át fogják csodálni azokat a festményeket. Őt fogják csodálni.

Jordaens arra gondolt, hogy ez az a Katharina, akit megszeretett. Okos, férjét óvó, távolságtartó, mások számára kissé megközelíthetetlen, de valójában gyengéd és gondoskodó asszony.

Lucas bólintott.

– Akkor el kell küldenem a gyereket.

Többet nem beszéltek erről. Jacob véglegesítette a fizetség részleteit, mindjárt adott is Brentnek némi pénzt, hogy kiegyenlíthesse Frashnál a számláját.

– Jó, hogy találkoztunk – mondta búcsúzóul a bredai, és Jacob felé nyújtotta inas, valamiféle rejtélyes betegségtől fekete pöttyökkel borított kezét.

– Isten veled – szorította meg Jordaens a feléje nyújtott kezét.

Amikor Brent elment, Katharinával nekiláttak enni. Jacob, feleségével ellentétben, minél többet evett, annál jobban kívánta az evést. Időnként rátörtek ilyen

rohamok, olyankor nem tudott parancsolni falánkságának, telhetetlen mohóságának. A szemével mindent fölfalt volna, amit az asztalon látott. Lehet, hogy a váznain ábrázolt bacchanáliák innen erednek? Amikor végre úgy érezte, hogy több ételt már nem képes magába tömni, odahívta Frasht.

– Hol találtad ezt a szépséget? – intett szemével Frash feleségére.

– Távoli unokahúgom. – A kocsmáros megnyalta a szája szélét, mintha a fiatalka feleségnek már a gondolatára is buja hangulat vett volna erőt rajta.

– Unokahúga? – nézett rá Katharina elborzadva.

– De távoli, nagyon távoli. Tulajdonképpen alig is vagyunk rokonok.

Valamit meg akart magyarázni, de belezavarodott, és Katharinának semmit sem értettek az egészből. A feleség azonban, aki alighanem rájött, hogy róla folyik a szó, odaült a vendégekhez.

– Mi a neved?

Katharina ezzel a keresetlen kérdéssel egyáltalán nem akarta megbántani Frashnét. Szokása volt, hogy a fiatalabbakhoz, a rangban alatta állókhoz ilyen hangon szóljon.

– Commerina, asszonyom.

Szép arcoskáját egyetlen ránc sem csúfította el. Jókora hajtúvel összefogott sötét, hullámos haja kiemelte arca fehérségét, szép ívű orrát és magas homlokát. A bal szeme alatt látható kis anyajegy csak még bájosabbá tette amúgy is vonzó külsejét.

– Kölcsönadod őt nekem, Franz? – kérdezte Jacob, s elnevette magát Frash ijedt arcát látva. – No, no? – bökte oldalba a kocsmárost. – Csak pár napra venném magamhoz. Mit szólsz hozzá?

A vendéglős, amint végre megértette, miről is van szó, ökölbe szorított kezével a homlokára csapott.

– Ha jól megfizeted...

Játékosan licitálni kezdtek, olyanok voltak, mint két saját huncutságán nevetgélő kölyök.

– Hát, énnekem nincs is beleszólásom? – Commerina láthatóan ugyancsak játékos kedvében volt.

Koccintottak. Az ételek mellé elfogyasztott nehéz vörösbor megtette a hatását. Mindannyian vidámak lettek, de kicsit el is tunyultak. Ideje volt haza indulni.

Jordaens és Frash megállapodott, hogy Commerina modellt fog állni a festőnek. A fiatalasszony, aki kezdetben vidáman fogadta az ajánlatot, most mintha kisé összezavarodott volna. Idegesen igazgatta szemébe hulló haját.

– Órákon át kell majd ott ácsorogni?

– Inkább feküdni – nyugtatta meg Jacob. – Koronás fők fognak nézegetni, hölgyem... – mondta kedvesinálóként, és érezte, hogy a királyi vendégek szeme megakad majd ezen az arcon.

Commerina legyintett a kezével, mintha a koronás fő megszokott dolog volna számára. Odasimult a maga Franzához, mozdulata odaadásról, házastársi hűségről és tiszteletről árulkodott.

Kíváncsi vagyok, gondolta magában Jacob, hány évig fog tartani ez az odaadás, hány férfit fog behálózni ez a nő, végül pedig megözvegyülvén, hiszen Frash majdnem kétszer annyi idős volt, mint a felesége, megörökölvén a vagyont és a rangot, vajon mennyi ideig fog keresni új jelöltet a házastársi közös ágyba?

Elmentek még a Szent Walpurgis templomba. Jacob legalább egy rövid pillanást akart vetni a *Királyok imádására*. Miközben a hatalmas oltárképet szemlélte, érezte, hogy növekszik benne a féltékenység. Sehol sem látott még ehhez mérhető alkotást. Képes lenne órákon át bámulni. Szinte kézzelfoghatóan átélt minden ecsetvonást – az összes árnyék, fénysugár, visszfény az ő ötlete volt, ő adta az értékét. De hiába, ha egyszer nem ő, Jordaens, hanem a fiatal Rubens rajzolta meg a szilueteket, találta ki az alakokat, azok sorrendjét, ő állapította meg és emelte ki azt, ami a legfontosabb, leginkább időtálló a képen.

– Folyton hozzá méred magad, ugye? – csak Katharina sejtett meg valamit a komplexusaiból.

– Harmincegy éves volt, amikor ezt a megrendelést kaptam.

– Meghalt. Ő már semmit sem fog megfesteni. Te pedig, Jacob, a legnagyobb vagy. Még Van Dyck is ezt mondta halála előtt.

Jacobhoz is eljutott ez a szóbeszéd. Még ha Anthonis, a vén irigy, nem is volt őszinte, még ha csak Peter Paul nagyságát akarta is kicsinyíteni, akkor is jólesett ezt hallania. A bók egy ekkora mester szájából mindenképpen öröm. Csakhogy Van Dyck is meghalt, és már senki előtt sem ismétli el, amit mondott.

Valaki az imádkozók közül, aki valószínűleg nem látta az arcukat, haragosan rájuk szólt. A templomban uralkodó csöndben beszélgetésük illetlenségnek számított. Így hát egy kicsit még nézegették a csodás festményt, aztán letérdeltek, imádkoztak egyet. Az, hogy Jordaens néhány éve már nem katolikus volt, nem akadályozta őt abban, hogy Istent bármely helyen, bármely szentélyben keresse.

Milyen szép nap volt ez a mai, gondolta, amikor hazaértek. A lustálkodás, a szenvedések felejtésének napja. Katharina láthatóan feléledt az emberek közt, arca kipirult, amitől sokkal vonzóbb lett. Jacob napról napra jobban féltette az asszonyt, gondosan eleget tett önként vállalt kötelezettségeinek, amelyekkel Isten előtt akart vezekelni bűneiért, újabb és újabb doktorokat hívott, hogy állapítsák meg, mi az oka Katharina nyugtalanságának, szívpanaszainak, hőhullámainak, szorongásának. Az egyik doktor azt mondta neki, hogy ez teljesen normális dolog, hogy a nők ebben a korban, és súgott valamit a fülébe a havi vérzésről, mind átessenek ezen, a szervezetük mintegy újraéled, készül az életre. Na, de hogy ezért ekkora árat kelljen fizetni?

– Az a Brent...– szólalt meg az asszony.

– Igen?

– Túl sokat iszik.

– Miért fontos ez?

– Nem nézted a kezét?

Alighanem az apjától tanulta Katharina, hogy az embereknek a kezét figyelje, arról állapítsa meg a tehetségüket. A fejet és a kezét.

- Nem figyeltem meg.
- Remeg a keze.
- Nálam nem fog inni. Ha pedig megpróbálja...
- Ha megpróbálja, nem kapod vissza a pénzed.
- Brent jó festő. Ne ítélkezz felette, amíg nem láttad munka közben – kérte

Jacob a feleségét.

Katharina csodálta férjében, hogy olyan töretlenül hisz az emberekben, a bennük rejlő erőben. Szinte biztos volt benne, hogy ezzel a Brenttel még gondjai lesznek. Egyetlen olyan festő sem lehet Jacobnak jó társa, aki valamilyen szenvedélynek hódol. Függetlenül attól, mennyire biztos kezű. Annál is kevésbé, mivel a szoros határidők miatt egyetlen elvesztegetett nap más esetben akár egy hónappal is felért. Régen megtanulta, hogy csak az Úristen és ő ápolja Jacob tehetségét.

- Van még időd, kitalálhatsz valamit, amivel elküldheted. Mondd neki, hogy... – ugyan mit is mondhatna Brentnek? – Hazudd azt...

Jacob nem válaszolt azonnal, rágódott magában egy darabig. Amikor aztán megszólalt, azt mondta, amire felesége előre számított.

- Nem, Katharina, ez nem lenne tisztességes.

Mindig ugyanaz a nóta. Az asszony nem ismert senkit, aki férjénél becsületesebb lett volna.

Katharina Magdalenával a fürdőházba ment. Beült a hideg vízbe, és megkérte a spanyol szolgálot, hogy súrolja a hátát. Folyton úgy érezte, hogy a kosz rétegekben rakodik rá, a testére tapad, s ettől rosszabb, értéktelenebb lesz a többi asszonynál.

Elénekelte Magdalenával azt a bölcsődalt, amelyet az a gyerekeknek szokott dúdolgatni. A szöveget nem értette, de nem is az volt a fontos, hanem a dallam, a ritmus, amely annyira különbözött a flandriaitól. A nála pár évvel fiatalabb Magdalenának gyönyörű, tisztán csengő hangja volt, amely a legkisebb erőfeszítés nélkül tört elő a torkából. Egyetlen lélegzetvétellel volt képes elénekelni egy egész versszakot, s hozzá még a refrén egy részét is. Közben ütemesen hol a jobb, hol a bal csípőjét csapkodta. Vidám teremtés volt, már régen beletörődött, hogy életét ebben a házban éli le, ahol szeretik őt, és értékelik a munkáját.

Katharina gyakran beavatta a spanyol szolgálot a gondjaiba. Érezte, hogy ők ketten rokonlelkek, s ha hirtelen el kellene válniuk, azt nagyobb csapásként élné meg, mint bármely vagyontárgyának elvesztését.

Brentről is mesélt Magdalenának. Megkérte őt, hogy tartsa szemmel a festőt, nem lopózkodik-e ki a városba, nem üldögél-e túl sokat a konyhában. És megtiltotta, hogy bort adjanak neki.

- Ha kérdezné, mondd neki, hogy csak én adhatok bort.

- És az úr?

– Őt már meggyőztem – jelentette ki Katharina, bár ebben egyáltalán nem volt biztos.

Amikor visszatért a hálószobába, Jacob már aludt. Imádkozott és befeküdt a férje mellé. Hallgatta a férfi egyenletes szuszogását, aztán elaludt, észre sem vette, mikor.

Hosszú hónapok óta először aludta végig az éjszakát mindenféle rémképek, fölriadások, gyötrő gondolatok nélkül, a nyomasztó álmok nélkül, amelyek jobban kimerítik az embert, mint a legnehezebb munka. Gyakran gondolta úgy, hogy éjszakánként az ördög irányítja az emberi gondolatokat, s igyekszik megkaparintani az emberek lelkét, bűnös ábrándképeket vetítve eléjük.

Amikor kinyitotta a szemét, azonnal rájött, hogy átaludta a reggelt. Talpon volt már az egész ház. Megfésülködött, rendbe szedte magát, a konyhában megivott egy csupor tejet, aztán átment a műterembe. Jacob, amint megpillantotta őt az ajtóban, intett neki a kezével. Az asztalos, akivel beszélgetett, udvariasan meghajolt Katharina felé.

– Aludtál, Katharina?

– Az igazak álmával. – Katharina szerette Ljubers asztalost. Néha a férje tudta nélkül megbízta, hogy ezt-azt csináljon meg neki a konyhában, és az asztalos sosem mondott nemet. Sejtette is, hogy ez már több, mint pusztá udvariasság. – Hogy van a te Margareta?

Ljubers felesége tüdőbeteg volt, és egyre ritkábban mutatkozott a városban. Az asztalos tanácstalanul széttárta karját, mintha azt akarná bizonyítani, hogy itt aztán semmi sem múlik rajta.

– Esztek valamit? – kérdezte az asszony, mert hosszabb trécselésre támadt kedve.

Jordaens a fejét vakarta. Nem szívesen szakította félbe a munkáját. Szeretett volna minél előbb nekilátni a vázlatoknak. Már azt is elvesztegetett időnek tartotta, hogy meg kellett beszélniük, milyenek legyenek a hatalmas, három keresztléc-cel megerősített ékrámák. Másfelől viszont érezte, hogy nem kellene nemet mondania. Megbeszélte hát Ljubersszel az összes részletet, néhány szót váltott Waldouval és a fiatal Jacobbal, megmondta nekik, hova kerüljenek a szüzek sziluettei, hova a tengerentúli pogány király alakja. Magát Orsolyát, a mártír szentet ő maga akarta megrajzolni, amint magányosan megy az idegen hatalom küldöttei elé. Ez a sorozat már évek óta nyomta a lelkét. Az egymásnak ellentmondó legendák csak növelték benne a vágyat, hogy megbirkózzon a témával. A több ezer fiatal, még szinte gyermekkorú, éppen megkeresztelt leány, akik nem akarják megtagadni hitüket, a kegyetlen szultán, az Egyház hűséges leányainak lemészárlása, a pápa, aki lemond helytartóságáról... Gyors mozdulattal kijelölte azt a részt, amelyet a fiatalokra bízott. Sógott még valamit Wimnek és Theónak, akiknek még be kellett fejezniük egy a városháza megrendelésére készülő kisebb vásznat, s hogy így végre szabaddá vált, úgy döntött, átmehetnek a konyhába.

Magdalena tejet töltött nekik jókora agyag ibrikekbe, kelt tésztát és mézet tett az asztalra. Jacob nagyon szerette a mézet, fakanállal merített belőle, és a szokásosnál tovább tartotta a szájában.

Csak nagy nehezen tudott odafigyelni a beszélgetésre. Folyton a munkán járt az esze. Miközben felesége Ljubersszel tréfálgzott, ő a szentté változott Commerrina arcát látta maga előtt. Érezte, hogy nem pusztá véletlen, hanem isteni elrendelés volt, hogy előző nap rábukkant arra a nőre. Egy kicsit meg kell majd fiatalítania, de ez nem jelent neki nagyobb gondot. Az a kis manó a szemében olyan kislányos, ha azt kiemeli...

– ...sem a katolikus, sem a kálvinista egyházban. Senki sem fogja ránk parancsolni, hogyan éljünk. És ha kell, tovább megyünk ötven-hatvan kilométerrel...

Ljubers fontos személyiség volt a Brabantsche Olijfbergben. Ő alapította az egyházközséget, példát mutatott istenfélelemből és lelkiismeretes munkából. A vele folytatott hosszú beszélgetések, az általa ajánlott *Institutio Christianae religionis* olvasása erősítette meg Jordaenst abban, hogy jól választott. Az asztalos hangosan dicsőítette az Urat, de az embereket más mércével mérte. A szigorú elnyomás híve volt, és azt vallotta, hogy csak a kiválasztottnak jut osztályrészül a megváltás. Ám a kárhozatra ítéltnek is be kellett tartaniuk a böjtöket, olvasniuk kellett a Szentírást, és erkölcsös életet kellett élniük. Még szerencse, hogy Jacobhoz hasonlóan nem tartotta bálványimádásnak a vallásos művészetet.

Jacob egy darabig hallgatta még Katharináék beszélgetését, ahogy a spanyolokra és papjaikra panaszkodnak, akik legszívesebben újra máglyákat gyűjtanának. Még jó, hogy az itteniek között nem nagyon akadna olyan, aki hallgatna az ilyen sugallatokra.

Katharina közbe-közbeszölt, de főleg az ételt kínálta. Amikor aztán jóllaktak, csipkés szélű szalvétákat mutatott nekik, dicséretre számítva. A különféle ingek, főkötők, mellénykék és finom szövésű szoknyák mellett ezek is fiatalabb lányok kelengyéjéhez tartoztak.

Mégis csak volt hát ereje az asszonynak, hogy mindent észben tartson, mindenről gondoskodjék... Jordaens szemében ezek a szalvéták olyanok voltak, mint egy-egy szép kép. Meglátta bennük a lendületes kompozíciót, a pontos, harmonikus kidolgozást. Mindig szerette a szép tárgyakat, mert még nagyobb erőfeszítésre ösztönözték.

A konyhába bekukkantott Wim, a tehetős, jó házból való fiú, akit gyarmatáru kereskedő apja bízott Jordaens gondjaira. Az apa, aki Jacobon kívül nem látott más festőt, abban reménykedett, hogy fia itt majd eltanulja, ha nem is a mester módszerét, legalább a technikáját.

– Mi van, Wim? – kérdezte a fiút.

– Megjött Brent mester.

– Mester? – nevetett fel Katharina. – Így szólította magát? Tényleg?

A fiú nem nagyon tudta, hogyan reagáljon, s amikor kiment, Katharina Jacob felé nyújtotta hosszú ujját.

– Na, nem megmondtam? Mester... – sziszegte dühösen. – A végén még az lesz, hogy ő tesz neked szívességet. És hogy övé a megrendelés, te meg csak a körítés vagy hozzá.

Jacob odament az asszonyhoz, és mit sem zavartatva magát Ljubers jelenlétével, egyenesen szájon csókolta.

– Ugyan, hagyd abba – kérte feleségét. Mielőtt kiment volna, figyelmeztette az asztalost a megállapodásukra. – Őt esztendő tölgyből legyen. És nehogy késsél velem!

Fölösleges volt a figyelmeztetés, mert Ljubers azon kevés mesterember közé tartozott, akiket csak a halál akadályozhatott volna meg abban, hogy kötelességüket teljesítsék.

Brent kényelmesen elnyúlva ült abban a karosszékbén, ahol néha a modell szokott elhelyezkedni. Mellette feküdt a zsákja, de úgy meg volt tömve, hogy a vas-tag bőrszija alig érte át fölül.

– Ez az egész vagyonod, Lukas? – kérdezte Jacob.

– Festéket, ecseteket kapok tőled. Semmi másra nincs szükségem. Néztem ezeket a gyerkőcöket – mutatott a tanítványokra, és elismerően biccentett. – Eszembe jutott a saját tanulóidőm...

Az előző nap elfogyasztott alkohol láthatóan teljesen elpárolgott belőle, mert a keze, amelyet Katharina megjegyzése nyomán Jacob most szemügyre vett, egyáltalán nem szorult támaszra.

– Hol fogjak neki?

Jordaens megmutatta neki a fából ácsolt falat, amelyre pici szögekkel hatalmas kartonokat rögzítettek. Legalább három rajzoló dolgozhatott ott egymás mellett. Majd egy óráig tartott, míg megállapodtak a részletekben. Jacob azt akarta, hogy Brent ne csupán az arcokra összpontosítson. Biztos volt benne, hogy Lucas pontosan az ő útmutatásai szerint rajzolja meg azokat, de ennél talán még fontosabbnak tartotta például azt, hogy felvázolja az öltözetet, a szoknya redőzetét, a cipő csatját, a hajba tűzött szalagot, vagyis a különféle, látszólag másodrendű részleteket. Mert éppen a laikusok szemében másodrendű részletek megfestésével tudja a jó festő megmutatni, hogy mester és nem kontár.

Brent egyetértően bólogatott. Úgy tetszett, tökéletesen beleéli magát Jacob elképzeléseibe. Néha valamit kérdezett, logikus kérdései arra engedtek következtetni, hogy nem az egyes jeleneteket látja külön-külön, hanem az egész kompozíciót.

Befejezték a megbeszélést, Lucas elkezdett lassan kigombolkozni. A többiek döböntően bámulták. Amikor anyaszült meztelenül állt ott, szemérmetlenül megvakarta hatalmas, szőrös nemi szervét, mintha azt akarná mutatni, hogy a testnek nem tulajdonít különösebb jelentőséget. Kibogozta a szíját, a zsákból elővett egy vászondarabot középen kivágott fejnyílással. Széthajtotta, fejével belebújt és átfogta ugyanazzal a bőrszíjjal, amellyel a zsákot szíjazta át. Holmiját félredobta a fal mellé, ceruzát, tollat, kis ecseteket és festéket vett elő. Gyorsabban dolgozott, mint bárki hitte volna róla. Időről időre letépett egy-egy kartont, helyére újat tűzött. Aki csak egy kicsit is értett a rajzhoz, azonnal látta, hogy száz-, sőt talán ezerszám készíthetett már ilyen vázlatokat. Keresgélt, válogatott, a fejében összeállított minta szerint illesztgette egymáshoz a rajzokat. Néha odahívta valamelyik tanoncot, hogy oldalnézetből ítélje meg a fényt és a perspektívát. Megállás, szuszsanás nélkül dolgozott órákon át.

Este odahívatta Jacobot, és megmutatott neki egyetlen egy rajzot. Az összes többit eldobta vagy befejezetlennek nyilvánította. Jordaens jó darabig állt a rajz előtt, aztán szó nélkül átment Katharináért.

– Gyere velem! – Kézen fogta feleségét, és minden magyarázat nélkül magával húzta.

Katharina, aki pedig gyerekkora óta láthatta a leghíresebb festőket, most ugyanúgy meg volt babonázva, mint Jacob. Igaz ugyan, hogy kettejüknek más-más

részlet ragadta meg a figyelmét, ám a rajz elragadóan precíz volt. A fiatal lány fülkagylójának formája olyan pontosan adta vissza a fül görbületét, hogy a nézőnek kedve támadt hozzányúlni. Az ajkak leheletkönnyű vonala, az orr rajzolata, a meggyűrődött kézelő, egy porszem a cipőn, minden pont, minden tollvonás a helyén volt, értelmet nyert.

– Most már ennék valamit – szakította félbe Brent a nézelődést, de Jordaensék még egy jó ideig nem tudtak elszakadni tekintetükkel a bredai alkotásától.

Igy rajzolni csak a legnagyobbak tudtak: Grünewald vagy az ifjabb Cranach. Lucas már nem is figyelt a házaspárra. Egy dézsában megmosta a kezét, arcát, aztán levetkőzött és, akárcsak délelőtt, egy pillanatig mezítelenül állt ott. Katharinából kiszakadt valamiféle kiáltás, de rögtön magába is fojtotta.

Átmentek vacsorázni az ebédlőbe, és Brent nemcsak evett, de újra mértéktelenül sokat is ivott, talán az előző napinál is többet. Mintegy varázsütésre változott megkeseredett, agresszív emberré az asztal mellett. Alighanem ezért állt kötekedő, részeges alak hírében. Ha ez nincs, talán sosem kellett volna mások keze alá dolgoznia. Ő azonban, úgy látszik, többre tartotta a szabadságot, mint azt, hogy megalázkodjon általa nehezen elfogadható áron.

Odaült hozzájuk Waldou és az ifjabb Jacob is. Ma valahogy mindannyian ingerültek voltak. Joris még el is káromkodta magát, nem sokkal utána pedig, ki tudja, miért, bosszantani kezdték egymást Lucasszal, aki végül nem bírta tovább, kezébe kapta a hatalmas, borral teli kancsót és kiment, még az ajtót sem csukta be maga mögött.

– Menjen csak a fenébe! – Az ifjabb Jacob régóta barátkozott a svéd Jorisszal, s mint rendesen, most is a pártjára állt. – Goromba fráter!

– Láttátok a rajzát? – Jordaens nem óhajtott beleavatkozni a vitába. Hirtelen rádöbbsent, hogy nyugtalanítja őt valami abban a rajzban. Maga elé idézte centiről centire.

– Persze hogy láttuk. Nincs benne semmi különös. – Waldou nehezen viselte, hogy Jacob jobb festő, mint ő, azt azonban még elképzelni sem tudta, hogy a műteremben megjelenhet még egy versenytárs.

– Nem, dehogy. Fantasztikus rajz! – Katharina, támaszra leve férjében, nem óhajtotta eltitkolni csodálatát.

– Mama? – ezzel a kérdő hangsúllyal fia azt akarta a tudomására hozni, hogy mindenkinek joga van a saját ítéletéhez.

– Ha az olajfestékekkel is ugyanolyan jól bánik... – Jordaens érezte, hogy Brent kihúzza őt az időhiány szakadékából. – Föl kell még valakit venni az állatok megfestéséhez. Van ötleteitek?

A fiatalok megemlítették valakit, de Jacob nemet intett a fejével. Túl sokat kockáztatott.

– Holnap egymás mellé álltok – mondta határozottan. – És nem akarok vitatkozást hallani!

Megköszönte a vacsorát, és visszament a műterembe, mert arra számított, hogy ott találja Lucast. Nem tévedett.

A bredai a padlóra tette a gyertyatartót. Félig a falnak támaszkodva feküdt a földön. A kancsó már majdnem kiürült. Alighanem ezért csillogott úgy Brent szeme a félhomályban. Jó ideig szótlánul ültek.

– Mitől félsz te annyira? – fordult végül Jordaens a bredaihoz, mert az volt az érzése, hogy ennek az italozásnak valamilyen félelem lehet az oka. – Tönkre teszed magad.

– Félek? – Brent nem értette, vagy úgy tett, mintha nem értené a kérdést.

– Az az arc. Senki sem vette észre rajta, de én látom.

Lucas ásított egyet, mintha nem is érdekelné a dolog.

– Mit látsz te, Jacob?

– Az a leányalak már felnőtt asszony, ugye?

– Úgy gondolod? – Brent föltápászkodott, fölvette a gyertyatartót, a rajz mellé állította.

– Hát persze. Természetesen minden a megvalósításon múlik, de te nagyon jól tudod, mit kell megváltoztatni.

Azok a foltok a leány kezén, a kidudorodó erek – senki sem ábrázolt volna így egy ártatlan áldozatot. Elég lett volna ugyan elrejtteni a kezet a vékony ruhaanyag mögé, ráilleszteni a csípőre úgy, hogy a másik irányba forduljon, és máris láthatatlanná válik a csalás. Máris eltűnne a konfliktus forrása.

– Folyton magam előtt látom őt – szólalt meg Lucas. – Megjelenik, bármennyire nem akarom is. Védekezem, menekülök előle, ő meg, akár egy kísértet, mindig velem van. Ezért olyan az a kép... Ezért nem vette meg az a... Hogy is hívják, az a van der Klujt. Ott is velem volt. Mindenütt kinő, mint a gaz.

Van der Klujt a városi tanács tagja volt. Igen vagyonos ember hírében állt, és szerette a jó festőket. Vásárolt is a városnak két oltárt és különféle ünnepi díszeket.

Brent leereszkedett a padlóra. Mesélni kezdett felesége szörnyű haláláról. Az asszony hónapokon át betegeskedett, szenvedett, teljesen megváltozott. Senki sem tudta, mi baja, hogyan lehetne rajta segíteni. Valami belülről rágta őt.

– Mintha az ördög marcangolta volna a beleit. Zokogott, gyors halálért fohászkodott. El tudod te ezt képzelni? A halált óhajtotta. A fájdalom legyőzte őt. És folyton ömlött belőle valami. A szolgáló nem győzte törölgetni. – Egy pillanatra könny csillant a férfi szemében. – Aztán, mire sikerült megállapítani, mi baja, már késő volt. Az az égő fájdalom... Ha kicsit előbb... Hol nem jártam én, Jacob! Végül kiderült, már a halála után, hogy megmenthettem volna őt. Szent Antal rendi szerzetesek megtalálták az orvosságot. Ha láttad volna őt pár évvel ezelőtt! Olyan – kereste a megfelelő szót –, olyan finom, kislányos volt. De én folyton fiatalnak látom őt magam előtt. Nem menekülhetek... Azok a papok... Megfestettem nekik a Pietát az ő arcával. Elvitték az isenheimi kolostorukba. A keze összeaszott, az egész asszony megöregedett... – Lucas nyelve akadozott, bizonyos dolgokat kétszer is megismételt. – Fiatal volt. – Jacob felé nyújtotta a kancsót. – Igyál velem egyet!

Jordaens udvariasságból ivott egy kortyot.

- Az ital nem gyógyít meg, Lucas. Isten vette őt el, nem ember.
- A bredai révült tekintettel, valamiféle dühös indulattal nézett fel rá.
- Istennel is elboldogulok én.

Jordaens nem akarta az istenkáromlást hallani, annál kevésbé, mivel töretlen hittel vallotta, hogy az Istennel való találkozás, annak Isten által kijelölt ideje mélyebb értelmű, titokzatos dolog, amelyet ember fel nem foghat.

– Nem voltam hozzá jó. Valamiféle sátán lakozik bennem. Sokszor eltévelyedtem, most meg nem tudok az emlékektől szabadulni.

– Gyónjál meg, alázattal valld meg bűneidet!

– Holnap ezt kijavítom. Kitörölöm – Lucas a bűnbánat helyett szívesebben beszélt a javításokról.

Jordaens azonban hirtelen rádöbbedt, hogy Brent semmit sem fog kijavítani. Még szerencse, hogy magával cipelt titka csak a kép bizonyos részletét érintette. Majd ő kijavítja, képes rá.

Segített a bredainak feltápáskodni, aztán átkísérte a vendégszobába, abba a nagy terembe, amelyben apósa, van Nort haldoklott, s amelyet azóta átalakítottak, felújítottak, a falat egy szép festmény díszítette, amelyen az ifjabb Jacob örököltette meg nagypapját. Lucas, amint Jacob elengedte, egyenest a hatalmas ágyra rogyott. Akart még valamit mondani, de szeme azonnal lecsukódott. Abban a pillanatban már horkolt is. Jacob hozott még neki vizet, odatette az ágy mellé. Csak úgy, minden eshetőségre.

Aztán visszament a műterembe, gyertyát gyújtott, és ezt-azt kijavított a rajzon. Valamit kitörölt, valamit kiegészített. A szempár, amely a rajzról nézett rá... Nem tudott tőle elszakadni. Igen, ez a szörnyeteg alighanem szerette az asszonyt.

Átnézett még néhány rajzot, amelyeket a bredai olyan flegmán hajított félre. Mások bizonyára mesterségbeli tudásuk bizonyítékaként mutogatták volna őket, ám Jacob észrevette bennük azt, amit Brent is látott. A lefékezett mozdulatot, a merevséget, az átélés hiányát. Mindegyik rajzból ki lehetett valamit emelni, mintául lehetett állítani, együtt azonban csupán a szenvedés silány lenyomatai voltak. ❖

Fordította SZENYÁN ERZSÉBET

A szerző kérése az volt, közöljük az olvasóval, hogy őszintén irigylő Budapesttől – jóllehet ritkán szokott bármit is irigyelni akár emberektől, akár városoktól – azt a három kiváló Jordaens-képet, amelyeket a nagy-szerű Szépművészeti Múzeumban látott.